



# Riksbankens Företagsundersökning

Den goda konjunkturen håller i sig

Februari 2018



# Riksbankens företagsundersökning i februari 2018<sup>1</sup>

---

Konjunkturläget bedöms vara gott och har varit så under det senaste året. Industriföretagen möter stark efterfrågan från i stort sett alla exportmarknader. Läget i Europa är fortsatt bra samtidigt som andra marknader som tidigare varit svaga stabiliserats i takt med att den globala efterfrågan stadigt förbättrats.

Byggföretagen har god orderingång inom anläggnings- och infrastrukturprojekt, men osäkerheten om bostadsmarknadens utveckling fortsätter att vara påtaglig. De är inte längre så optimistiska om den framtida efterfrågan på bostäder och har därför ett ökat fokus på sina kostnader.

Inom industrin skapar den höga efterfrågan flaskhalsar i produktionen, vilket leder till kortsiktiga lösningar som bland annat ökar kostnaderna för insatsvaror och transporter. Det starka efterfrågeläget och det ökade kostnadstrycket gör att många industriföretag planerar att höja försäljningspriserna framöver.

Handeln och företag som säljer tjänster direkt till hushåll fortsätter att beskriva sina kunder som köpstarka. Men liksom tidigare är den tuffa konkurrensen från e-handeln en utmaning. Företagen inom handeln ser därför små möjligheter att höja priserna i den takt de skulle vilja.

---

## ”Konjunkturen är bra, det går inte att säga något annat”

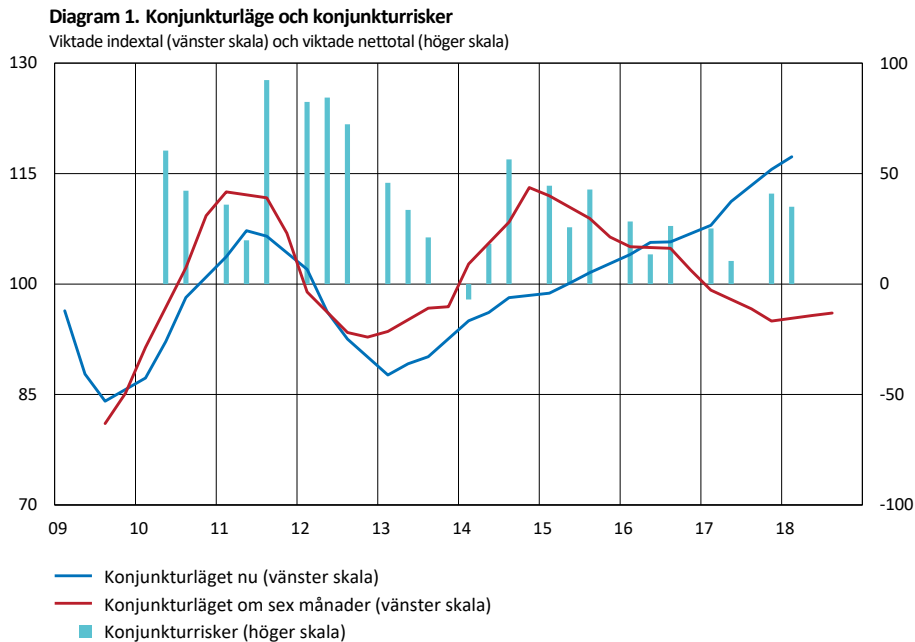
Konjunkturläget bedöms vara mycket starkt och överlag är bilden i februari relativt oförändrad jämfört med undersökningen i november 2017, se diagram 1. Det är särskilt industrin som möter god efterfrågan i och med att både de svenska och de globala marknaderna utvecklats väl under de senaste åren. Den råvaruexporterande industrin gynnas av de stigande råvarupriserna. Talande är citatet: ”Alla marknader och segment utvecklas ganska väl just nu, det är positivt överallt.”

Efterfrågan i Europa är stark och stabil. De svenska företagen rapporterar visserligen att de nu ser tecken på en viss avmattning i orderingången i Storbritannien. Detta kompenseras dock av att efterfrågan från andra länder i Europa utvecklas ännu starkare än tidigare. Situationen i Nordamerika har det senaste året varit osäker, men tycks nu ha stabiliserats och flera industriföretag rapporterar de senaste månaderna om en starkare efterfrågan från USA. Efterfrågan i Kina och omkringliggande länder upplevs som fortsatt god.

Handeln och företag som säljer tjänster direkt till hushåll på den inhemska marknaden, till exempel reseföretag, beskriver sina kunder som köpstarka. En företagsledare uttrycker det som: ”Den genomsnittlige svensken har det ganska bra.” Trots detta är situationen för sällanköps handeln utmanande vilket framför allt beror på hård konkurrens från e-handelsaktörer. Digitaliseringen och den växande e-handeln ställer också krav på företagen att anpassa verksamheten och erbjuda de lösningar som konsumenterna efterfrågar.

---

<sup>1</sup> Tre gånger per år intervjuar Riksbanken de största företagen inom bygg-, handels-, industri- och delar av tjänstesektorn. Den här gången intervjuades representanter för 27 företag med totalt cirka 209 000 anställda i Sverige.



Anm. De viktade indextalen visar ett standardiserat värde (medelvärde = 100 och standardavvikelse = 10) av nettotalen för de företag som säger att konjunkturläget för närvarande är bra eller dåligt samt de som säger att konjunkturläget om sex månader kommer att förbättras eller försämrars. Den röda linjen, konjunkturläget om sex månader, är framflyttad två kvartal. Linjerna visar de viktade indextalen uttryckta som glidande medelvärde baserat på tre observationer. Staplarna visar de viktade nettotalen för de företag som säger att riskerna för konjunkturutvecklingen just nu är större respektive mindre än normalt. Undersökningen genomförs tre gånger per år, vilket innebär att det endast finns observationer för tre kvartal varje år i diagrammet.

## ”Den verkar rätt uthållig den här konjunkturtoppen”

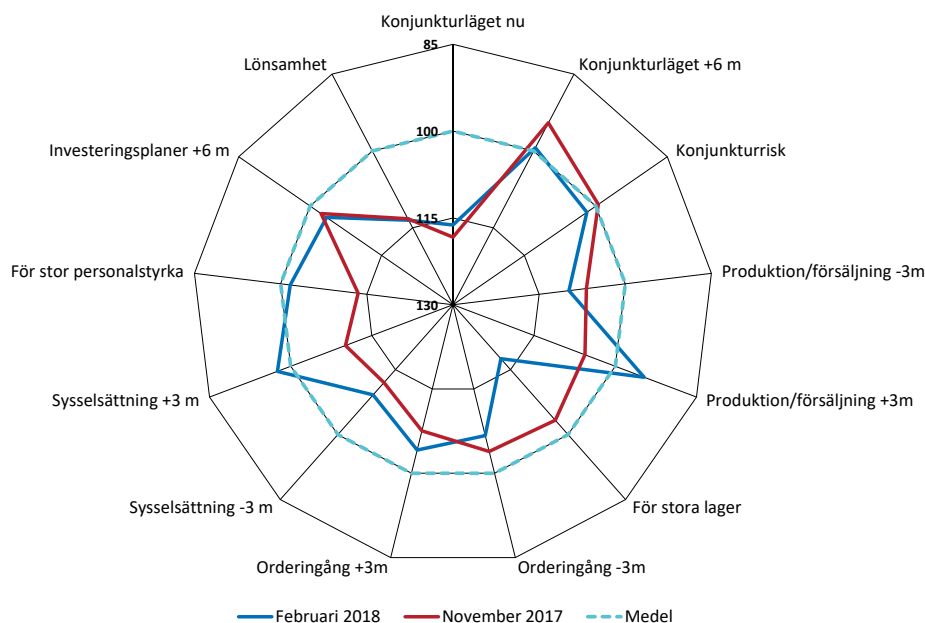
Flera av industriföretagen upplever att de nu är på toppen av konjunkturen och de konstaterar att det nuvarande gynnsamma läget har varit gynnsamt en lång tid. Majoriteten tror därför inte att det ekonomiska läget kan förbättras så mycket mer.

Samtidigt finns en viss oro hos industriföretagen för hur konjunkturen kommer att utvecklas. Talande är citatet: ”Ligger man på historiskt höga nivåer så måste riskerna vara högre än normalt.” Andra instämmer i beskrivningen, men menar att det finns få tecken på en vändning i närtid. En företagsledare säger: ”Man letar i sådana här lägen när allt går så otroligt bra efter tecken på något som skulle kunna få det att vända, men just nu finns det inga indikationer.” De risker som trots allt nämns är det svenska riksdagsvalet i höst, Storbritanniens utträde ur EU och USA:s relationer med omvärlden som kan störa den svenska och globala återhämtningen.<sup>2</sup> Riskerna bedöms överlag ha minskat något i februari jämfört med undersökningen i november, se diagram 2.

<sup>2</sup> Företagsintervjuerna gjordes i huvudsak innan USA:s president annonserade planerna på att införa tullar mot omvärlden för stål och aluminium.

Diagram 2. Företagens samlade svarsmönster

Viktade indextal



Anm. Svaren på frågorna är utplacerade längs en "eker" i diagrammet där ett indextal närmare mitten är bättre. Det historiska genomsnittet är beräknat för de perioder då frågorna ställdes och för alla sektorer. Beteckningen -3m / +3m betyder de senaste respektive kommande tre månaderna. +6m betyder de kommande sex månaderna.

## Osäkerhet kring bostadsmarknadens utveckling

De senaste åren har många nya bostadsprojekt startats och det har varit lätt att sälja nya bostäder. I februari minskade dock orderingången något för bostadsprojekt och byggföretagen är inte längre lika optimistiska om den framtida efterfrågan på nyproducerade bostäder.

Försäljningen av ej färdigställda bostäder föll redan i höstas och det är fortfarande svårt för byggföretagen att sälja bostäder som bara finns på ritning. En företagsledare säger: "Vi säljer nu endast färdiga lägenheter, men vi har då fått sänka priset." Det påtalas att prissänkningarna på sikt främst bedöms påverka mindre byggföretag som enbart är inriktade mot bostadsproduktion.

Men läget gör att byggföretagen är något mer avvaktande och de "följer utvecklingen noggrant, särskilt för bostadssidan." Osäkerheten kring utvecklingen på bostadsmarknaden framöver innebär att de har ett ökat fokus på kostnadsutvecklingen. En respondent säger: "Vi har stort fokus på löneglidningen nu. Den får inte öka för mycket, det är ju fasta kostnader, vilket påverkar oss vid ett annat konjunkturläge." Ett annat företag har infört ett program för kostnadsbesparingar för att förbättra lönsamheten på sikt.

Det allmänna konjunkturläget inom sektorn är dock fortsatt gott, med en ökande orderingång för bland annat anläggnings- och infrastrukturprojekt. Talande är citat som: "Till allt bostadsbyggande under senare år kommer det att finnas behov av övrig infrastruktur och byggande, såsom skolor, barn- och äldreomsorg och så vidare."

**Industri- och byggföretagen ser små risker kopplade till sina orderböcker**

I företagsundersökningen i november rapporterade bygg- och industriföretagen om en stark ordergång och välfyllda orderböcker. Även i februari är ordergången högre än det historiska snittet, se diagram 2. I februari har särskilda frågor ställts om företagens orderhantering för att få en bättre förståelse för hur den fungerar och vilka risker som finns kopplade till orderböckerna.

I byggsektorn föregås vanligtvis ett avtal med kund av en anbudsprocess. Denna är i de flesta fall lång och omfattande, särskilt när det gäller större infrastruktur- och byggprojekt. När man vunnit ett anbud så skrivs ett avtal och projektet läggs in i orderboken. Ofta handlar det om ett entreprenadavtal, men även samarbetsavtal förekommer. Avtalen är mycket omfattande och innehåller fullständiga avtalsvillkor. Kunden betalar oftast successivt mot utfört arbete och det är ovanligt med avbeställningar då det är kostsamt för kunderna att dra sig ur ett avtal.

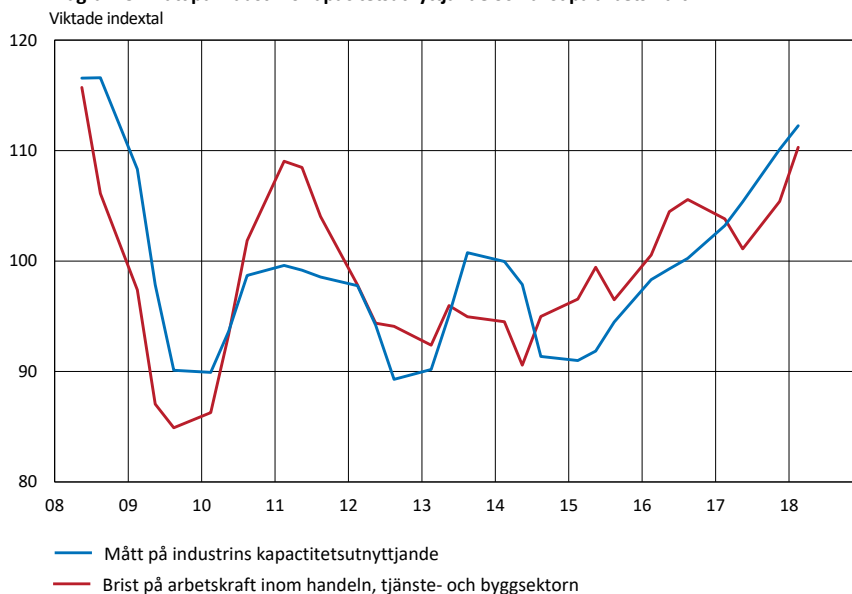
Generellt är industriföretagen beroende av relativt få och stora kunder. Hos många av dem innehåller orderboken normalt bara beställningar för någon eller några månader framöver, vilket begränsar företagets förhandlingsutrymme gentemot kunderna. Ramavtal som gäller över längre perioder bidrar dock till att skapa en viss förutsägbarhet och långsiktighet i planeringen. Samtidigt är det viktigt att upprätthålla goda kundrelationer, vilket kan göra det svårt för företagen att få ersättning om en kund väljer att dra tillbaka en lagd order.

I rådande konjunkturläge har många av bygg- och industriföretagen en relativt lång och välfylld orderbok och man ser generellt små risker kopplade till den. Byggföretagen är säkra på att få genomföra de projekt de avtalat om eftersom de har en relativt stark position gentemot sina kunder.

**”Vi är i kapacitetstaket globalt”**

Allt fler respondenter svarar nu att produktionen är nära en ”all-time high” och kapacitetsutnyttjandet inom industrin har fortsatt att stiga sedan undersökningen i november, se diagram 3. Detta innebär å ena sidan att vissa företag inte hinner producera i den takt som behövs, vilket gör att lagren bedöms vara för små i förhållande till efterfrågan. Å andra sidan uppger andra att lagren är något större än önskvärt eftersom de har producerat lite mer än nödvändigt för att kunna hålla nere leveranstiderna till kund.

Det är endast ett fåtal företag som planerar att bygga ut sina produktionsanläggningar för att utöka kapaciteten. I stället arbetar företagen i huvudsak med att reducera flaskhalsar, göra ersättningsinvesteringar för att bibehålla nuvarande produktionsnivåer, eller göra produktivitetshöjande investeringar för att utöka kapaciteten i sina befintliga anläggningar. Långsiktiga satsningar är främst fokuserade på forskning om och utveckling av ny teknik som säkerställer konkurrenskraften på de globala marknaderna.

**Diagram 3. Mått på industrins kapacitetsutnyttjande och brist på arbetskraft**

Anm. De viktade indextalen visar ett standardiserat värde (medelvärde = 100 och standardavvikelse = 10) av nettotalen för antalet industriföretag som svarar att de för närvarande har stora svårigheter respektive inte har några svårigheter att hantera en oväntad ökning av efterfrågan (mått på industrins kapacitetsutnyttjande) samt antalet företag som svarar att de upplever brist på arbetskraft respektive inte upplever någon brist på arbetskraft. Båda serierna visas som glidande medelvärde baserat på tre observationer.

## ”Det tar längre tid att rekrytera nu”

Det är svårt att få tag i personal inom allt fler yrkesgrupper både i Sverige och utomlands, se diagram 3. Byggföretagen har under en längre tid upplevt en generell brist på arbetskraft. Det gäller både byggnadsarbetare och specialister, till exempel projektledare och platschefer. Bristen blir allt mer påtaglig även inom konsumentnära företag inom handels- och tjänstenäringarna. Man påpekar att det råder brist på lagerpersonal och lastbilschaufförer samt på personer med mer specifik yrkesutbildning. Överlag är det liksom tidigare knivskarp konkurrens om specialister inom IT och det är svårt att rekrytera och behålla kompetenser inom detta område. Företagen hanterar detta bland annat genom att använda bemanningsföretag, konsulter eller underentreprenörer.

Ett antal företag nämner nu också att de arbetar aktivt med att rekrytera och utbilda nyanlända, dels för att dra fördel av det utökade arbetskraftutbudet, dels för att nyanlända har språkkunskaper som behövs alltmer inom vissa serviceyrken.

I byggsektorn har bristen på personal bidragit till att andelen utländsk arbetskraft ökat, både genom rekrytering direkt i företagen och indirekt genom arbetskraft från underentreprenörer. Allt fler utländska byggföretag bedriver numera verksamhet i Sverige mer varaktigt. Inom byggsektorn sägs användandet av utländsk arbetskraft ha påverkat lönebildningen. En företagsledare menar att: ”Utländsk arbetskraft kan ha bidragit till att hålla nere löneökningarna i branschen.”

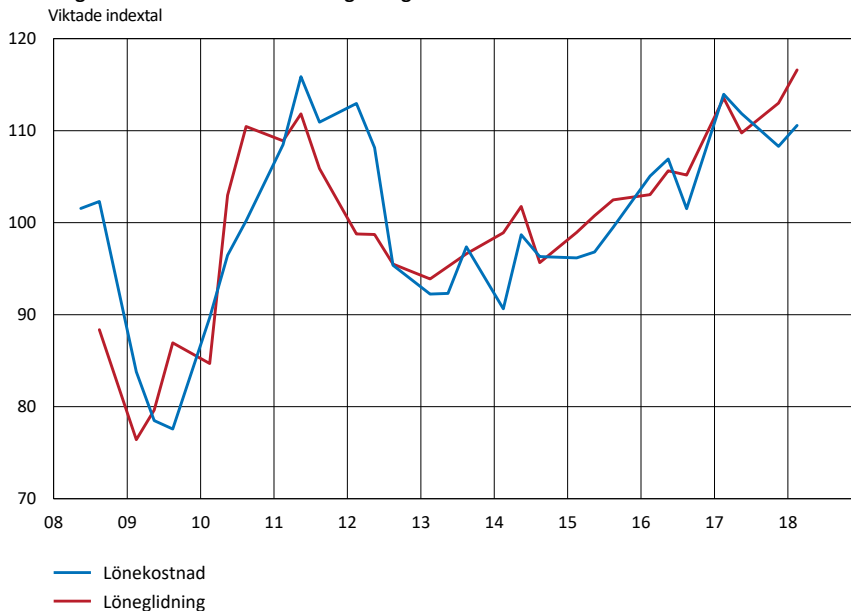
## ”Bristen på arbetskraft leder till en prislapp som blir tydligare”

Den fortsatta bristen på arbetskraft gör att allt fler företag förväntar sig att lönekostnaderna ska öka mer det kommande året än tidigare, se diagram 4. Det är främst inom uttalade bristyrken som lönerna förväntas stiga mer än tidigare. En bidragande orsak uppges vara att personalomsättningen ökat i dessa grupper.

Inom industrin är löneökningarna i många fall kopplade till den ökade lönsamheten: ”Det är klart att det finns ett lönetryck nu när bolagen går bra.” är ett talande citat. För byggföretagen har läget svängt och är nu det omvända. De förväntar sig mer blygsamma löneökningar och en minskad löneglidning de kommande tolv månaderna, vilket delvis är kopplat till den senaste tidens osäkerhet om bostadsmarknadens utveckling. Handelsföretagen förväntar sig i regel löneökningar i linje med kollektivavtalen, men upplever också tendenser till ökad löneglidning bland flera av yrkesgrupperna.

Samtidigt dämpas löneökningstakten av den internationella konkurrensen, digitaliseringen och robotiseringen.

**Diagram 4. Lönekostnader och löneglidning kommande tolv månader**



Anm. De viktade indextalen visar ett standardiserat värde (medelvärde = 100 och standardavvikelse = 10) av nettotalen för antalet företag som svarar att lönekostnaderna per timme kommer att öka mer än tidigare de kommande tolv månaderna respektive öka mindre än tidigare de kommande tolv månaderna samt nettot av antalet företag som bedömer att löneglidningen kommer att öka respektive minska de kommande tolv månaderna.

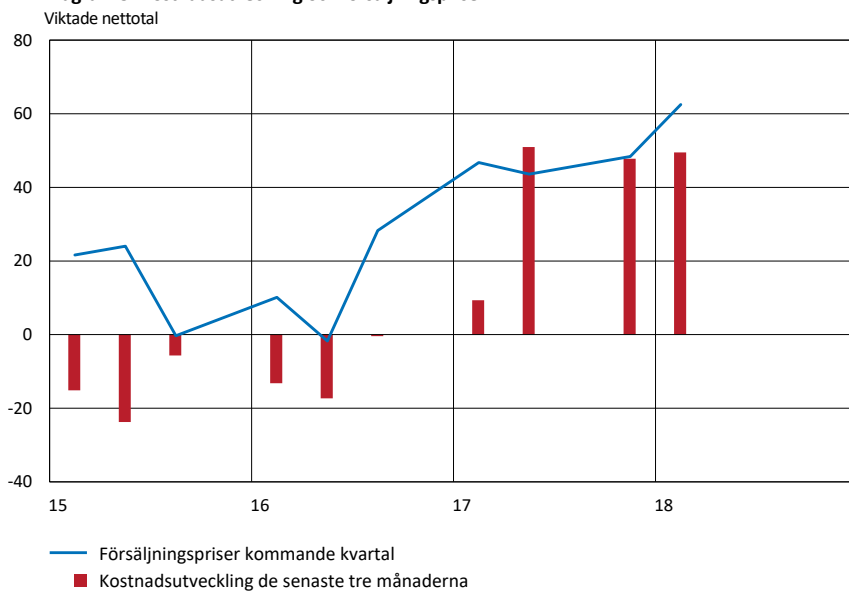
## Högt kapacitetsutnyttjande leder till ett ökat kostnadstryck

Vid sidan om lönekostnaderna fortsätter även råvarupriserna och övriga kostnader för insatsvaror att öka. En av orsakerna är de flaskhalsar som uppstår hos underleverantörerna. Bland annat är leveranstiderna för vissa typer av material som behövs i ett senare skede av produktionsledet fortsatt långa. För att hantera problemen med flaskhalsarna tvingas företagen till kortsiktiga och mer kostsamma lösningar, som att införskaffa material och insatsvaror med andra transportmedel och från mer avlägsna platser än vad som är optimalt. Därtill försvinner en del av de skaleffekter som stora volymer brukar medföra när produktionen ligger så pass nära kapacitetstaket som den gör nu.

Industriföretagen har till följd av det goda efterfrågeläget höjt sina priser och planerar även att höja priserna det kommande kvartalet för att kompensera för de ökade kostnaderna, se diagram 5.



Diagram 5. Kostnadsutveckling och försäljningspriser



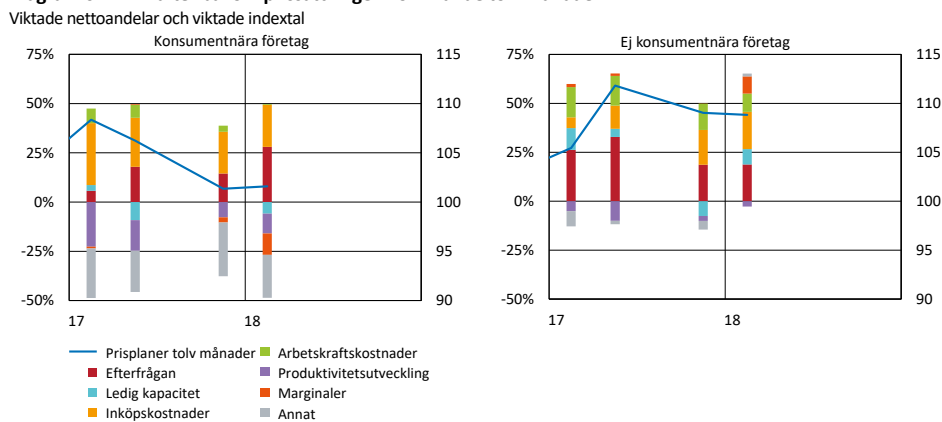
Anm. Staplarna visar de viktade nettotalen för de företag som säger att kostnaderna har ökat respektive minskat de senaste tre månaderna. Linjen visar de viktade nettotalen för de företag som säger att försäljningspriserna kommer öka respektive minska det kommande kvartalet.

## Stark efterfrågan möjliggör prishöjningar för industriföretagen

På lite längre sikt väntas det gynnsamma efterfrågeläget, i kombination med de ökade kostnaderna, ge industriföretagen förutsättningar att höja sina priser ytterligare, se diagram 6. För många företag kan prishöjningar vara en förutsättning för att den positiva lönsamhetstrenden sedan 2014 ska kunna fortsätta. Inom byggsektorn finns det dock farhågor om att den minskade efterfrågan på bostäder kommer att pressa ned anbudspriserna på ett års sikt.

För handeln hålls priserna tillbaka och marginalerna är dämpade som en följd av den fortsatt hårda konkurrensen från svenska och utländska e-handlare. Talande är citaten: "Vi har så många nya aktörer från e-handeln – både här i Sverige och utomlands – och det pressar priset nedåt." och "Det här med att öka priserna när det finns en ökad efterfrågan, det finns inte."

Diagram 6. Drivkrafter bakom prissättningen kommande tolv månader



Anm. Konsumentnära företag avser handeln samt företag som säljer tjänster direkt till hushåll. Ej konsumentnära företag avser industri- och byggföretag. Staplarna (vänster skala) visar nettot av svar att faktorn kommer att påverka priserna uppåt eller nedåt det kommande året. En stapel över (under) noll innebär att faktorn bidrar till stigande (sjunkande) priser framöver. Stapeln "Annat" utgörs framför allt av konkurrens. De viktade indextalen (höger skala) visar ett standardiserat värde (medelvärde = 100 och standardavvikelse = 10) av nettotalen för de företag som svarar på frågan om försäljningspriserna kommer att höjas respektive sänkas kommande tolv månader.

### **Om Riksbankens företagsundersökning**

Riksbankens undersökning avser att spegla pris- och konjunkturutvecklingen inom industrin, byggsektorn, handeln och delar av tjänstesektorn. Eftersom ett fåtal aktörer står för en mycket stor del av det svenska näringslivet kan relativt få intervjuer ge information om stora delar av näringslivet. Många av de intervjuade företagen förmedlar dessutom information om andra delar av näringslivet genom sina kontaktytor mot bland annat små och medelstora företag.

Undersökningen görs genom att Riksbankens personal besöker företagen i cirka en timme. Intervjuerna genomförs i regel med personer i företagets ledningsgrupper. Samtalen ger företagen möjlighet att utveckla svaren och intervjuaren kan ställa fördjupande följdfrågor. Särskilda frågor ställs från tid till annan om aktuella frågeställningar relevanta för penningpolitiken.

I undersökningen intervjuas cirka 30 företag i februari samt cirka 40 företag i maj och november. Sedan undersökningens start 2007 har över 300 företag deltagit i undersökningen.

Diagrammen i rapporten visar företagens svar viktade med respektive företags antal anställda i Sverige. Indextalen i diagrammen fångar upp- och nergångar i svarsmonstren väl. Dessa svar kombineras sedan med företagets reflektioner under intervjuerna. Rapporten för februari 2018 redovisar resultatet av intervjuer med 27 företag som huvudsakligen gjordes mellan den 14 och 28 februari.

En närmare beskrivning av undersökningen finns på Riksbankens hemsida: Hokkanen, Melin och Nilson (2012), "Riksbankens företagsundersökning – en snabb konjunkturindikator", Penning- och valutapolitik 2012:3.

[http://www.riksbank.se/Documents/Rapporter/POV/2012/rap\\_pov\\_artikel\\_3\\_121017\\_sve.pdf](http://www.riksbank.se/Documents/Rapporter/POV/2012/rap_pov_artikel_3_121017_sve.pdf)





**SVERIGES RIKSBANK**  
103 37 Stockholm  
(Brunkebergstorg 11)

Tel 08 - 787 00 00

Fax 08 - 21 05 31

[registratorn@riksbank.se](mailto:registratorn@riksbank.se)

[www.riksbank.se](http://www.riksbank.se)